

Burns Axel: *Are Filter Bubbles Real?* Polity Press, Oxford, 2019, ISBN: 9781509536450.

KUTI Csongor
University of Arts Targu-Mures
kcsongi@yahoo.com

A queenslandi egyetemen oktató médiakutató professzor könyve igyekszik megkérdőjelezni a közösségi médiáról szóló domináns diskurzus egyes alapfelvetéseit.

A filterbuborékokról és visszhangszobákról szóló tanulmányok, kutatások és konferenciák az elmúlt években meglehetősen népszerűsége tettek szert különböző tudományterületeken, a kortárs (többé-kevésbé) demokratikus társadalmakra jellemző polarizációs jelenség egyik lehetséges magyarázataként. Olyan, az akadémiai és politikai elit számára váratlan fejlemények esetén, mint a tengerentúlon Donald Trump elnökválasztási győzelme, vagy Európában a Brexit-népszavazás sikere, kézenfekvő magyarázattal tudott szolgálni a filterbuborék-elmélet. Ugyanakkor, a jelenleg domináns szemlélet szerint szintén ez lehet az oka a józan ésszel ellentétesnek tűnő különböző összeesküvés-elméletek viszonylagos népszerűségére is – akár egészségügyről van szó (kötelező védőoltások, COVID-19), akár technológiáról (chemtrail, 5G), esetleg környezetvédelemről (klímaváltozás) vagy politikáról (háttérhatalmak machinációi).

A filterbuborék-elmélet szerint a nyilvánosság poszt-posztmodern szerkezetváltozása nyomán, amelyről jelen recenzió szerzője is több ízben publikált, a klasszikus (felvilágosodás-kori, habermasi) modellt, ami a nagy közösségek közös érzéskészletének adott keretet, mintegy garantálva „az igazság győzelmét” (Milton, Mill) a „gondolatok piacán” (Holmes), felváltotta az internet, ezen belül is a közösségi média nyilvánossága. Ez utóbbi azonban a hasonlóan gondolkodók tömörülését eredményezi – a közösségi média merkantilista szemléletéből eredően – csökkentve a nézetek és elvek érdemi ütközésének és megvitatásának lehetőségét. Ahogyan Trump elődje, Barack Obama fogalmazott, mindenki csak azok véleményével találkozik, akik egyetértenek vele, tovább erősítve a saját nézeteikbe vetett hitüket, elhanyagolva a közös valóságot.

Érdemes ezen a ponton közbevetni, hogy arra a közösségi médiára, amelyet a filterbuborék-elmélet a társadalmi és politikai élet fent említett „bajainak” okaként bélyegez meg, az antidemokratikusnak tartott társadalmak esetében a médiakutatók és a demokratikus politikusok az emancipáció, az információhoz való hozzáférés, és végső soron a demokratizálódás eszközeként tekintenek (mint az autokrata állam által kevésbé ellenőrizhető kommunikációs felületre).

Bruns érvelése szerint – anélkül, hogy kitérne az előbbi ellentmondásra – a filterbuborék-elmélet csak egy kibúvó, ami a technológiára hárítaná a felelősséget. Némiképp hasonlóan az európai populistákhoz, akik Brüsszelt teszik felelőssé saját közösségük bajaiért, mellőzve a szembenzétést a mélyebben gyökerező problémákkal. Sajnos azonban Burns nem tud kellően meggyőző érvekkel szolgálni e tekintetben, hiszen azt a feltételezését, mely szerint az egyének más forrásokból is tájékozódva, változatos médiafogyasztási szokásokkal rendelkeznek, nem támasztja alá semmilyen érdemi kutatás. Sőt, a nyugati típusú demokratikus társadalmakban készült különböző felmérések és tanulmányok szerint egyrészt az egyének médiafogyasztási szokásai tekintetében az elmúlt években egyre növekszik az internetes, azon belül a közösségi média tartalmak túlsúlya, másrészt, a szerkesztett kiadványok esetében egyértelmű tendencia mutatható ki a tömbösödés és a filterbuborékokba való tömörülés irányába - akár gazdasági-technológiai, akár politikai okokra visszavezethetően.

A visszhangszobák pszichológia hatásmechanizmusára Burns ugyan nem tér ki (miért igényli az egyén a saját véleményének visszaigazolását), ugyanakkor jogosnak tűnik a felvetése, mely szerint a társadalmi polarizáció ellenére, a visszhangszobák támogató közösségei pozitív hozzáadékkal is szolgálhatnak az egyén számára. E tekintetben különösen az elszigetelt, diszkrét kisebbségi közösségek szempontjából lehetne érveket felsorakoztatni, amelyek esetében az azonos (nyelvi, vallási) identitással bíró egyének számára az önazonosság megtartásának eszközeként tekinthető.

Ugyanakkor jelen sorok szerzője nem tud egyetérteni azzal a megállapítással, hogy a filterbuborékok és visszhangszobák politikai életre kifejtett (polarizációs) hatásának feltétele, hogy az azokban résztvevő egyének kizárólag politikai (világnézeti) preferenciák alapján építsék ki virtuális kapcsolatrendszerüket és jellemzően politikai tartalmakat osszanak és vitassanak meg. Ez a felvetés valóban igazolhatná Bruns kételyeit a filterbuborékok „valódiságával” kapcsolatban, ha nem hagyná teljes mértékben figyelmen kívül a közösségi médiát működtető technológiát. Bármennyire is kézenfekvőnek tűnne eltekinteni a technológiától (kifogásként kezelni), nem lehet figyelmen kívül hagyni a közösségi média működését meghatározó merkantilista szempontot. Ennek a leegyszerűsített lényege pedig annyi, hogy a működtetők elsődlegesen nem abban érdekeltek, hogy a felhasználók milyen tartalmakat fogyasztanak, hanem hogy mennyi időt töltenek a közösségi média felületein. A tartalomszűrési, felügyeleti, moderálási rendszerek,

mechanizmusok vagy testületek bevezetésére, létrehozására kizárólag külső (társadalmi, politikai) nyomásra kerül sor. Ez magyarázza azt is, hogy a tulajdonosok többnyire fenntartások nélkül vetik alá magukat az autoriter államok hozzáférés-, és tartalomkorlátozó igényeinek: az üzleti érdek jellemzően felülírja az információhoz való hozzáférést, a véleménynyilvánítást, az egyéni jogokat és szabadságokat. Fentiek okán elsődlegesen a tartalomszűrő (válogató) algoritmusok határozzák meg (azaz szűkítik) a közösségi média felületein a felhasználó által elérhető tartalmakat, és csak másodlagosan a tudatos kapcsolatépítés, a felhasználók által beállítható szűrők stb. Továbbá, Bruns figyelmen kívül hagyja a tudatos manipuláció szerepét a filterbuborékok alakításában, azaz a különböző érdekcsoportok mozgósító (agitációs) képességeit, amely által létező virtuális közösségeket bírnak politikai cselekvésre jól irányzott üzenetekkel (ld. különböző álhír-kampányokat, választások, népszavazások manipulációjának igazolt, vagy igazolatlan gyanúját).

Nézetem szerint ez lenne a könyv érvrendszerének leggyengébb pontja, amely ennek ellenére egy érdekes kísérlet a filterbuborék-elmélet kritikai elemzésére. Felhívja a figyelmet arra a tényre, hogy milyen kevés tanulmány igazolja ténylegesen a filterbuborék-hatást (általánosságában, nem pedig egyes közösségekre korlátozva) és arra készíti az elmélet híveit (beleértve jelen recenzió szerzőjét is), hogy felülvizsgálják nézeteiket.